છાપવાનાં પ્રત્યેક કામ.

ગુજરાતી, અંગ્રેજી, હીંદી, સંસ્કૃત
અને બંગલામા વેપારી લાઇનને
લગતાં તેમજ બુકો વગેરે

સુંદર, શુદ્ધ અને
જલદીથી
કરી આપવામા
આવે છે

ધી ઓરીએન્ટ ફાઈન આર્ટ પ્રીન્ટીંગ વર્ક્સ.

ભરપુર
ટાઇપ
સુંદર બૉર્ડર.

ઉંચામા ઉંચી
જાતની છેલ્લામા
છેલ્લી ઢબની મશીનરી !

એક વખત કામ આપી
ખાત્રી કરો.

૨૭, અમરતલા ..., કલકત્તા.

તૈયાર થાય છે!

ચાલુ વર્ષના ઑક્ટોબર માસમાં બહાર પડશે!

આજ લેખકનું બીજું પુસ્તક.

"કેટલાક સંવાદો."

આ સંવાદનું પુસ્તક ગુજરાતી સાહિત્યમાં નવીનજ લેખાશે. આ પુસ્તકમાંનો દરેક સંવાદ વાંચકના મન ઉપર ઉંડી અસર કર્યા વિના રહેશે નહિ. નીચે મુજબ દશ ધાર્મિક, ઐતિહાસિક અને સાંસારિક સંવાદોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થશે :—

૧. સતી સાવિત્રી અને યમરાજ.

૨. બંધુવિગ્રહ.

૩. ઉત્તરા અને અભિમન્યુ.

૪. શક્તસિંહ અને પ્રતાપ.

૫ દશરથ અને શ્રવણવધ

૬ અંબરરાજ અને અમરસિંહ.

૭ પૃથ્વીરાજ અને સંયુક્તા

૮ કાન્તિ અને શાન્તિ,

૯. પોરસ અને સિકંદર.

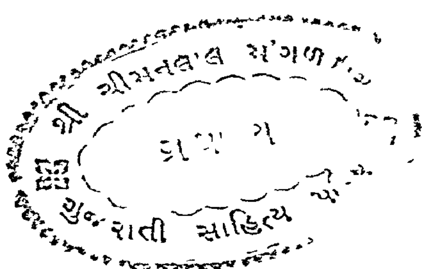
૧૦ "મેવાડ પતન" નાટકનો એક પ્રવેશ

ઉપર પ્રમાણેના રસિક સંવાદોથી ભરપૂર ૧૫૦ પાનાંના આ આકર્ષક પુસ્તકનું મૂલ્ય આના બાર રહેશે. નીચેને ઠેકાણે નામ નોંધાવો :—

ચાંપશી વિઠ્ઠલદાસ ઉદેશી.

નંબર ૧૦૨/૪, લોઅર ચીતપુર રોડ.

કલકત્તા.

કવિતાકલાપ.

રચનાર

ચાંપશી વિઠ્ઠલદાસ ઉદેશી.

સોલ એજન્ટ

મેસર્સ એન. એમ. ત્રીપાઠીની કુંપની.

પ્રથમાવૃતિ પ્રત ૧૦૦૦

કલકત્તા.

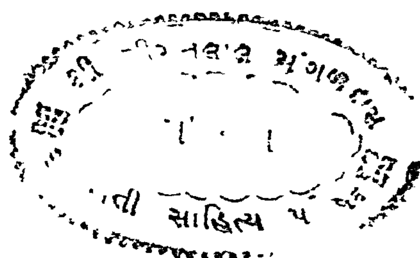
સંવત ૧૯૭૪, સન ૧૯૧૮.

મૂલ્ય ૦-૧૪-૦ આના.

"ધી ઓમએ ફાઈન આર્ટ પ્રીન્ટીંગ વર્ક્સ" માં
(નં ૨૭, અમરતલા લેન, કલકત્તા.)
એ. એસ. પટેલે છાપ્યું.

અને

ચાપશી વિઠ્ઠલદાસ ઉદ્દેશીએ
નં ૧૦૨/૪, લોઅર ચીતપુર રોડમાં
પ્રસિદ્ધ કર્યું

અર્પણ.

(ગઝલ)

સકલ બ્રહ્માંડ તારૂં તો—
પ્રભુ ! ચરણે ધરૂં શું શું ?
બહુ બહુ ઉર ધારૂં તોય—
હું અર્પણ કરૂં શું શું ?
હૃદય દીધું, દીધી બુદ્ધિ,
દીધું સાહિત્ય-જીવન પણ,
હવે ઉપહારની છાબે—
અહો પ્યારા ! ભરૂં શું શું ?
લખાવે છે હૃદય જે જે—
લખે છે લેખિની તે તે,
હૃદયમાં વાસ તારો તો—
સમર્પણનું રહ્યું શું શું ?
છે અર્પણ મારૂં તુજને આ,
કે તારૂં છે મને અર્પણ,
કવિતાના કલાપે એ—
લખ્યું છે સૌ ; કહું શું શું ?

પ્રસ્તાવના.

પરમ પ્રેમી પરમાત્માની અખંડ કૃપા થઇ આજ આ લેખક પર કે "કવિતાકલાપ" ના મથાળા હેઠળ તેનાં કાવ્યોનો સંગ્રહ સમાજ સમક્ષ મૂકવાનો તે દયાળુ પ્રભુએ અવસર આપ્યો.

અંગ્રેજીમાં એવા ભાવાર્થની એક કહેવત છે કે વિજ્ઞાન જેમ જેમ આગળ વધેછે તેમ તેમ કવિતા હઠતી જાય છે. આ કહેવતને ખોટી પાડવા માટે અંગ્રેજી ભાષાના કેટલાક કવિઓએ પ્રયત્ન કીધો છે. જે હો તે, પણ એટલું તો નિર્વિવાદ છે કે વિજ્ઞાનના આ જમાનામાં કવિતા અવનતી પામતી જાય છે. અમેરીકન કવિઓ આજકાલ જે પ્રકારની કવિતાઓ લખે છે તેને પૂર્વની દૃષ્ટિએ તપાસતાં "કવિતા" કહેવી કે કેમ એ પણ શંકાસ્પદ છે.

કવિતા શું છે ? ઉત્તમ કવિતા કઇ કહેવાય ?— કવિતાની વ્યાખ્યા શી ? કવિતાનો ઉદ્દેશ શો ?

જીવનમાં તેની કદર કેટલી? આ સર્વ પ્રશ્નોનો નિર્ણય જૂદા જૂદા ટીકાકારોએ જૂદી જૂદી રીતે કર્યો છે, પણ એટલું તો અવશ્ય કે જે જીવનને ઉન્નત અને પવિત્ર બનાવે, જે જીવનને કંઇક જાગૃત કરે, જે જીવનમાં કંઇક રસ રેડે, જે કઠણ હૈયાં-ઓને કુંળાં બનાવે, જે પ્રપંચી આત્માઓને નિર્દોષી અને હસતા બનાવે, જે દુઃખીને દિલાસો આપે તેનું નામ કવિતા. આ લેખકના નમ્ર મત પ્રમાણે કવિતા બુદ્ધિ કરતાં હૃદયનો વિષય વધારે છે.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં આજકાલ જેટલી કવિતાઓ લખાય છે તેટલી બંગાળી, હિંદી, મરાઠી તેમજ ભારતવર્ષની અન્યાન્ય ભાષામાં લખાતી નહિ હોય સાક્ષરો અને વિદ્વાનો ફરિયાદ કરે છે કે આમાંનો મોટો ભાગ નિર્માલ્ય હોય છે. માસિકના અધિપતીઓ કહે છે કે અમારે "કચરાની ટોપલી" ઘણી મોટી રાખવી પડે છે. વ્યવહારિક વ્યક્તિઓ સૂચના કરે છે કે એવા જોડકણાંથી દેશને શો ફાયદો થવાનો છે? ખરેખર આ સર્વમાં પૂરતું વજુદ છે. પણ એક વાત

તો આ સ્થળે આ લેખકથી લખ્યા વિના રહેવાતું નથી. કે સાક્ષર શ્રી નવલરામભાઇના જમાનામાં તેમની નિષ્પક્ષપાત ટીકાઓથી તેમજ જેમનામાં તેમને કવિતા લખવાનું ખમીર દેખાય તેમને અપાતા પ્રોત્સાહનથી જેમ નમાલી કવિતાઓ લખાતી બંધ પડી ઓછી સંખ્યામાં પણ સારી કવિતાઓ બહાર પડતી હતી તેમ આ જમાનામાં તેમની જગ્યા પૂરનાર દુર્ભાગ્યે કોઇ ન નિકળવાથી થોકબંધ કાવ્યો બહાર પડતાં દેખા દે છે. ખરાબ માલ બજારમાં આવતાં સારા માલની ખપત અને કદર ઓછી થાય એ દેખીતું છે, જ્યારે ફરી નિષ્પક્ષપાત ટીકાકારો પાકશે અને દુધ અને પાણી જૂદાં કરી બતાવશે ત્યારે ચાલતી સ્થિતિ સુધરશે.

આ કાવ્ય સંગ્રહમાંનાં કાવ્યો કેવાં છે, કવિતાની દૃષ્ટિએ તેમનું મૂલ્ય કેટલું છે, જમાનાની જરૂરીઆતની દૃષ્ટિએ તેમની કિંમત કેટલી છે, જીવનના વ્યવહારમાં તેમનો કેટલો ઉપયોગ થઈ શકે તેમ છે, સાહિત્યમાં તેમનું સ્થાન કયાં છે

એ સર્વ નક્કી કરવાનુ કર્ત્તા કાવ્યરસજ્ઞ જનોનેજ સોંપે છે

વિશેષ શું ? જે સજ્જન મિત્રોએ આ પુસ્તક પ્રકાશનમાં સહાય આપી છે તે સર્વને મહાપ્રભુ હૃદય અને શરીરનાં સર્વ સુખો સહિત લાંબું આયુષ્ય આપે એવી આ લેખકની ખરા હૃદયની પ્રાર્થના છે

અંતમાં તે પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા ગુર્જર સાહિત્ય અને ગુર્જર કવિતાની દિન પ્રતિદિન ઉન્નતી કરે અને "ગુજરાત" અને "ગુજરાતીઓમાં" ચેતન પ્રેરી પોતાના ઉચ્ચ આદેશો તેમને હાથે કાર્યમાં મૂકાવે એવી પવિત્ર ઇચ્છા સહિત આ નાનાં પુસ્તક માટેનાં પ્રાસ્તાવિક વચનો સંપૂર્ણ થાય છે.

કલકત્તા,
તા૦ ૧૭-૩-૧૮. } ચાંપશી વિઠ્ઠલદાસ ઉદેશી.

અનુક્રમણિકા.

સંખ્યા	કાવ્યનું નામ	પૃષ્ઠ
૫૮	આપ વિણ જીવનપતિ	૯૪
૫૯	હવે તો ઉગારો નાથ !..	.. ૯૫
૬૦	પ્રશ્ન	.. ૯૭
૬૧	તું પ્રભુ ! તું ...	. ૯૯
૬૨	કીર્તિગાન .	.. ૧૦૧
૬૩	તું મારી મેના ! ..	.. ૧૦૨
૬૪	પ્રભુની સમીપ	... ૧૦૪
૬૫	જે પારણાની દોરી ઝાલે તેજ તારે દેશને	૧૦૬
૬૬	આવ્યા હરિ ..	.. ૧૦૭
૬૭	વિદાય.. ...	. ૧૦૮

કવિતાકલાપ.

પ્રાર્થના.

દીનદયાલ છો,
વિભૂ ! કૃપાળ છો

અરપાનીના ઉરઅંધારે—
આપજ એક પ્રકાશ છો ;
વિભૂ ! કૃપાળ છો

નિરાશામાં આશારૂપ છો,
આશે ઉરઉલ્લાસ છો ;
વિભૂ ! કૃપાળ છો.

શક્તિરૂપ સૌ સત્કાર્યે છો,
પ્રીતિના પ્રતિભાસ છો ;
વિભૂ ! કૃપાળ છો.

૨

ચેતન, જડમાં ને સહુ વિશ્વે—
પ્રભુ! અદૃશ્ય નિવાસ છો ;
વિભૂ! કૃપાળ છો.

હે જગનાયક ! પતિત સહાયક !
આપજ મારી આશ છો ;
વિભુ ! કૃપાળ છો

દીનદયાલ છો,
વિભૂ ! કૃપાળ છો.

૨

પ્રેમી હૃદય ૧

(ગઝલ)

વસે સિન્ધુઉરે મોતી, ગગન તારા તણી જ્યોતિ,
પ્રભા કિન્તુ હૃદયમાં મુજ અનુપમ પ્રેમની સ્હોતી.

ભલે વિશાળ સિન્ધુ છે ભલે આકાશ તેથી યે,
હૃદય મારૂં પરંતુ છે વધુ વિસ્તૃત ઉભયથી એ.

પ્રભા મુજપ્રેમની હૃદયે અહા ! તેજસ્વી કેવી છે ?
ચમકતી મોતી ને તારા થકી શતવાર કેવા તે ?

પ્રણયભાવોની ઝાંખીથી, હૃદયના સત્ય સ્નેહેથી—
જતાં મુજ ઉર, ગગન, સિન્ધુ અરે ! પળએકમાં પીગળી.

---

૧ લૅાંગફેલોના એક કાવ્ય ઉપરથી.

આભાર દર્શન.

(અનુષ્ટુપ છન્દ)

આત્મ આ દાસનો જ્યારે ઇશ ! તુજ કૃપા ગણે—
સ્તુતિ, આશ્ચર્ય ને પ્રેમે તે નિમગ્ન અહા ! બને

તુજ આભાર દર્શાવે કેમ શબ્દની માલિકા ?
ઇશ ! આભાર સૌ યે તે ઉરમાંથી ઉકેલ હા !

પ્રાર્થનામાં સહુ મારી યાચના હું શકું વદી—
તે પહેલાં સુણંતો તે આ પ્રભુ ! તું કૃપા કરી.

ઉરઆનંદ મારાની ઉત્પતિ નવ જાણું હું,
તોય આનંદ સર્વે તે તુજથી પ્રભુ ! પામું છું.

નાશવંતા યુવાનીના પંથમાં જવ હું ભમું—
હસ્ત અદૃશ્યથી તારા સત્ય માર્ગ પરે ચઢું.

દાસ તારો કૃપાથી એ સર્વ દુર્ગુણથી બચ્યો,
દુઃખ ને મૃત્યુનો તેણે સર્વથા ભય છે તજ્યો.

ઇશ ! નિસ્તેજ થાતો હું વ્યાધિથી બહુ યે સમે,
મુક્તિ મારી કરી તેં તો તેજપૂર્ણ કીધો મને.

પાપના ઘોર અંધારે, શોકસાગરમાં વળી—
ડૂબતો હું કદી તો તો સ્હાય તારી પ્રભો ! મળી.

ઈશ ! તેં તો મને દીધું છે રૂડું ગૃહસુખ હા !
પૂર્ણ ભંડાર છે મારો સુકૃપા તુજથી અહા !

સુખ દેતો પ્રતિ દિને દેવદેવ ! અનંત તું,
તે સુખોના સુભોકતા આ ઉરની શી કથા કરૂં ?

ઇશ ! આભાર તારો હું સર્વકાલ નહિ ભુલું,
મૃત્યુ થાતાં જગે બીજા ગુણ તુજ સ્મર્યા કરૂં.

ઇશ ! અસ્તિત્વ ના જ્યારે પ્રકૃતિ તણું યે હશે,
દિનો ને રાત્રિનો જ્યારે હે પ્રભો ! ક્રમ ના હશે ;

પૂર્ણ તારી કૃપાએ જે આત્મ તે મુજ તે સમે—
વિસ્મરે ના દયા તારી દીનતારક ! ઇશ હે !

સર્વકાલે કરૂં તારૂં ગુણગાન પ્રભો ! હું તો,
કિન્તુ તે ગાનને કાજે સર્વકાલ નથી પૂરો.

૬

તો શું થયું.

(હરિગીત)

જો બંધુસેવામાં થયું દુર્બલ શરીર તો શું થયું ?
જો ઠારવાને અન્યને નિજ સુખ દીધું તો શું થયું ?
પરમાર્થમાં આનંદ જો અર્પ્યો સકલ તો શું થયું ?
કર્ત્તવ્યવેદી ઉપર હોમ્યો દેહ નિજ તો શું થયું ?

'સેવા' મહીં જો સકલ આશા લુપ્ત થઇ તો શું થયું ?
તનમન તણી શક્તિ બધી તેમાં ગઈ તો શું થયું ?
જે આપી દેતાં અન્યને કંઈ નવ રહ્યું તો શું થયું ?
આદેશ પ્રભુનો સાધતાં સર્વસ્વ ગયું તો શું થયું ?

નામ નથી લીધું તારૂં.

(રાગ આશાગોડી)

નામ નથી લીધું તારૂં ; વિભુ ! હજી
નામ નથી લીધું તારૂં.
જોયું ન શું છે થાનારૂં ; વિભુ ! હજી
નામ નથી લીધું તારૂં.

પ્રેમપ્રસાદી લીધી નહિ તારી,
જીવન કીધું ગોઝારૂં ; વિભુ ! હજી
નામ નથી લીધું તારૂં.

પંથ ભુલ્યો હું તને મળવાનો,
થાય હવે શું આ ! મારૂં ? વિભુ ! હજી
નામ નથી લીધું તારૂં.

મોહનું બંધન લીધું સ્વીકારી,
ક્યાંય ન શાન્તિનું બારૂં ; વિભુ ! હજી
નામ નથી લીધું તારૂં.

નામ નથી લીધું તારૂં ; વિભુ ! હજી
નામ નથી લીધું તારૂં.
જોયું ન શુ છે થાનારૂં ; વિભુ ! હજી
નામ નથી લીધું તારૂં

પોઢો પોઢો મારા બાલ !

ઉંડા હેતેથી પોઢાડું હું આજ રે !
પોઢો પોઢો મારા બાલ !
ફેલ્યુ સૃષ્ટિ પર રાત તણું રાજ રે !
પોઢો પોઢો મારા બાલ !

ધીમાં ધીમાં ગાઉં ગીત બાલ ! મધુરાં રે લોલ,
ગાઉં બહુ બહુ તો યે હેત અધુરાંરે લોલ,
કોણે માનાં હેત જાણ્યાં બાલ ! પૂરેપૂરાં લોલ ?
લે-લે ઓઢાડું આ સુન્દર હું શાલ ;
પોઢો પોઢો મારા બાલ !

તારે નયને અંજન આંજું શાન્તિનાં રે લોલ,
તારે દેહે ઢાળું સમીર વિશ્રાન્તિનાં રે લોલ,
મા તો ઘેલી ગીત ગાતાં તુજ કાન્તિનાં રે લોલ,
લે-લે ચુંબન આપું હું ધરી વ્હાલ ;
પોઢો પોઢો મારા બાલ !

ઘેરી રાત્રિ આ જશે ને તેજ આવશે રે લોલ,
મારા હૈયા કેરી આશ એ ખીલાવશે રે લોલ,
મારા વીર ! તારા આત્મને હસાવશે રે લોલ,
આશાભર્યો એ સુહાગી ઉષાકાલ ;
પોઢો પોઢો મારા બાલ !

ઉંડા હેતેથી પોઢાડું હું આજ રે !
પોઢો પોઢો મારા બાલ !
ફેલ્યું સૃષ્ટિ પર રાત તણું રાજ રે !
પોઢો પોઢો મારા બાલ !

પ્રાતશ્ચિન્તન.

(ગઝલ)

સુહાગી પ્રાત જનઉરને શી શાન્તિમાં ડૂબાવે છે ?
પ્રતિતિ વિભૂ પર પૂરી મુદિત ઉર શી બતાવે છે ?

સિંહાસન શોભિતું અકાશ આ વિસ્તૃત મહીં વિભૂનું,
સુવર્ણું સૂર્યમંડળ શો વિભવ તેનો બતાવે છે ?

સમીરણ પ્રાતનો ધીરો કુસુમસુગંધથી ભરપૂર—
કરી ઉપાસના તેની જુઓ ! શો આહીં આવે છે ?

ભણે પ્રિયપાઠ કોકિલા જુઓ ! તેનો જ તરૂડાળે,
ગુણો તેનાજનું ગુંજન ભ્રમર પ્રતિ સ્થળ મચાવે છે

કુસુમ તેના અનુભવમાં થઇને મસ્ત ફૂલ્યાં બહુ,
ધૂને તેનીજ પ્રતિ પક્ષી ઉમંગે ગીત જગાવે છે

જુઓ ! તેનેજ મળવા આ સરિતા હર્ષથી દોડી,
વિભૂના ગુણની ગાથા પ્રતિ લહરી ગજાવે છે.

એ સર્વને તમ પાય હેઠે ક્રુરતાથી કચરજો.
વળી તે દુરાત્મનનેજ જે 'હું' પદ સદા તો સમજતો.
કીર્તિ હટાશે ઘોર ભાવે તેની તો ઉડાણમાં,
તે નિજ હટાશે જ્યાંથી આવ્યો તેજ હીણી માટીમાં

શું તે સમય શોક્તિ થશે આત્માજ કોઇનો અરે ?
શુ ચર્ચશે સદ્દભાવ તેના તે સમય કોઈ અરે ?
શુ શોકનાં ગીતો ગવાશે તે સમે તેને વિષે ?
શું તું થઇશ મુજ પ્રિય પાઠક ! તે સમય શોકિત કે ?

પ્રભુકૃતિની મહત્તા.

(અભંગ)

પ્રભાત જ્વલંત રમ્ય જ્યાં સુહંત—
ઉર ભગવંત ! તને ભજે.
કુસુમ સુવાસ, વિમલ આકાશ,
ધવલ પ્રકાશ અર્પ્યાંજ તેં.
મૃદુ મિષ્ટ વાણી પંખીની પ્રમાણી—
કોણે નવ જાણી શક્તિ તારી ?
સુવાસી સમીર વહે જ્યાં સુધીર—
કોણે ન લગીર જાણ્યો તને ?
જોઇ દિનમણી તણી જ્યોત ઘણી—
કોણે અવગણી તારી કૃતિ ?
ઉષાના સુરંગ પ્રેમે વિલસંત.
પ્રભુ ! પ્રકટંત તારી પ્રભા.
રમ્ય આ કૃતિ હે સૃષ્ટિપતિ !
ક્યો મૂઢમતી નવ ગ્રહે ?
એ કૃતિ પ્રકાર, કૃતિનો એ સાર,
હે દીનઆધાર, સ્થાપું ઉરે.

જનનીસ્તોત્ર.

(ગઝલ)

નિજ તનયના પ્રેમભાવે સકલ ક્લેશ નિવારિણી,
માત મારી ! નમું તુંને, સતત્ મંગલકારિણી !

સ્વર્ગભૂમિ તુંજ હે મા ! સુખશાન્તિનું સ્થાન તું,
તુ હિ એકજ શ્રેષ્ઠ માતા ! ઉર અતુલ મુદકારિણી

સ્નેહભૂમિ, શૌર્યભૂમિ ને સુકર્મભૂમિ ભલી,
તુંજ મારી માત ! અનુપમ, વિશ્વને ઉજ્જ્વાલિની

વિમલા, તેજસ્વિની, સમૃદ્ધિ ને પુણ્યે ભરી,
તુ હિ એ મા ! તુ હિ એકજ છો ભવાબ્ધિતારિ

ધનીક હો કે દીન હો, ભૂલે તને ઉરહીન કો ?
રહી અને રહેશે સદા સુધર્મની જે ધારિણી

યાચના.

(ઉપજાતિ)

આપો ન આપો ઇશ ! કાંઇ શક્તિ,
આપો તથાપિ વિમલા સુભક્તિ,
આપો ન આપો પ્રભુ ! ચેતના કં,
આપો તથાપિ તમ પ્રેરણા કં.

આપો ન આપો ધન ઇશ ! ઝાઝું,
આપો તથાપિ મન ધર્મ વાળું.
આપો ન આપો મહિમાનું માન,
આપો તથાપિ કરૂણાનું દાન.

આપો ન આપો હરિ હે ! સુકાન્તિ,
આપો તથાપિ તમ પાય શાન્તિ.
આપો ન આપો સુખનો જ લ્હાવો,
આપો તથાપિ સહુ સત્ય ભાવો.

આપો ન આપો વિભૂ ! મિષ્ઠ મેવા,
આપો તથાપિ તમ શુભ સેવા.
આપો ન આપો જગમાં પ્રતિષ્ઠા,
આપો તથાપિ તમમાં જ નિષ્ઠા.

આપો ન આપો પ્રભુ ! સૌખ્ય લેશ,
આપો તથાપિ દૃઢતા વિશેષ.
આપો ન આપો ઇશ ! કાંઇ જ્ઞાન.
આપો તથાપિ તમમાંજ ધ્યાન.

તારા વિના હૃદયંગમા !

(હરિગીત)

જો લેશ હોય પ્રકાશ ના દેખાડવા પથ રાત્રિએ—
નિજ લક્ષ્યસ્થાને શી રીતે તો નાવ પ્હોંચે મુજ પ્રિયે?
જો ગ્રીષ્મઋતુની મૃદુલ મીઠી સમીરલહરી ના વહે—
મીઠી સુગંધી કુસુમની તો પ્રાપ્ત ક્યમ થાએ કહે ?

તડકો અને ઝાકળ વસંતઋતુ મહીં જો હોય ના—
તો કેમ ખીલે સુન્દરી ! સુન્દર સુમન ગુલાબના ?
તું મમ પ્રકાશ, તું લહરી પ્રાણે, તાપ ઝાકળ જીવનમાં,
તો શી રીતે હું રહી શકું તારા વિના હૃદયંગમા !

સાગરને સંબોધન.

(ગઝલ)

અહો ! વિશાલ સાગરરાજ ! તું સૂરે પ્રચૂરે ગા,
ઉછળતા તુજ તરંગોથી સમીપ ને દૂર દૂરે ગા.

જગતના દુ:ખગાનોએ જિગરને બહુ જલાવ્યું છે
મલે આરામ એવું કે મીઠી કુદરતને નૂરે ગા

હૃદયમા ને રગેરગમાં પ્રભુજીની સ્મૃતિ જાગે,
લઇને તાન એવું કે ઉંડા ગંભીર સૂરે ગા.

બને આથમતો સૂરજ સ્થિર, વળી શશિરાજ પણ
હલકતુ ગાન એવું કે હૃદયના પ્રેમપૂરે ગા.

એકાંત જીવન. ૧

—

(મંદાક્રાંતા)

થોડી આશા હૃદય મહીં જે, અલ્પ ચિંતા ઉરે જે -
આ વિશ્વે તે ઉર સહુ મહીં સત્ય રીતે સુખી છે
વાસો જેનો નિજ ગૃહ અને નિજ દેશે મધુરો—
તેના તુલ્યે સુખી જગતમાં ના કદી કોઇ જાણો.

દ્રીએ જેની સુરભિ દુધ ને ખેતરો દે સુધાન્યો,
અર્પે જેને ગરમ ઉનનાં નિજ ઘેટાં સુવસ્ત્રો ;
ગ્રીષ્મે જેનાં શીતલ તરૂની મીઠી છાયા છવાયે,
ને હેમ તે બળતણ બને—તેજ સુખી ખરો છે

જે પોતાનો સમય વ્યતિતે લેશ ચિંતા વિનાનો—
તેને વ્હેતો સુખસરિતમાં શાન્તભાવે પ્રમાણો.
જે છે વ્યાધિ રહિત તનથી ને મને શાન્તિ જેને,
ઉદ્વેગેથી દૂર રહી વીતે દિન જેનાં સુખી તે.

---

૧. પોપના એક કાવ્ય ઉપરથી.

સામ્રાજ્યે જે અતી સુખી અને શાન્ત નિદ્રા તણા હા '
ને વિશ્રાન્તિ-પઠન થકી છે દિન જેણે વ્યતિત્યા,
ને જે રૂડું મનન કરતો પૂર્ણ નિર્દોષતામાં,
છે આ વિશ્વે અતી સુખી ખરે! તેજ, ના અન્ય કો હા.

વિખ્યાતીથી હીન જીવન આ ગાળવા મુજને દયો,
ના થાએ કો મુજ મરણથી દુઃખી એવું થવા દયો,
દૂરે દૃષ્ટિ જન તણી થકી ત્યાગવા દેહ આ દયો,
કયાં સૂતો તે કદપિ નહિ હા ! જાણવા કોઇને દયો

—

વિભૂને ચરણે.

(રાગ આશાગોડી)

રાખોને તમ પાસ, પિતા ! હવે—
રાખોને તમ પાસ.
અન્ય ન માગે દાસ, પિતા ! હવે—
રાખોને તમ પાસ.

પતિત બાલ પડયો ચરણે તવ,
પૂરો તેની આશ ; પિતા ! હવે—
રાખોને તમ પાસ.

ગૂઢ તિમિરથી છાયું હૃદય આ,
પ્રકટાવો સુઉજાસ ; પિતા હવે—
રાખોને તમ પાસ.

આ દીન બાલ ફરી ફરી વિનવે,
તમ ચરણે દયો વાસ ; પિતા હવે—
રાખોને તમ પાસ.

રાખોને તમ પાસ: પિતા ! હવે—
રાખોને તમ પાસ.
અન્ય ન માગે દાસ, પિતા ! હવે—
રાખોને તમ પાસ.

પુત્રપ્રેમ.

(ગઝલ)

અરે ! એવો કુપુત્રજ કોણ મારી માત ! દેખાશે,
ન કીર્તિસ્તોત્ર જે તારાં હૃદય ઉંડાણથી ગાશે ?

હતી તું એકદા ગૌરવભરી ને પૂણ્યવંતી મા !
ભૂલી એ પૂર્વકાલીન ઉચ્ચતા શું પુત્ર તુજ જાશે ?

અડગ ટેકી પ્રતાપ, સુવીર પૃથ્વીરાજ સમ પુત્રો-
હતા જન્મ્યા ઉદર તારે પ્રતિત ઇતિહાસથી થાશે.

અતી ધર્મિષ્ટ, ન્યાયી ને ઉદાર વીરો થયા બહુ જયાં,
સુભૂમિ એવીને સંપૂર્ણ પ્રેમે કયો તનુ ન ચ્હાશે ?

તું મારી માત, હું તુજ સુત, વિધિનિર્મ્યો સબંધજ
ન તુટશે કોઈ કાલે એ, સુઆશે કે ઉંડી નિરાશે.

વિભુપ્રાર્થના ૧.

(હરિગીત)

અતી ગૂઢ ભેદોથી ભર્યાં તુજ કાર્ય સૌ વિશ્વેશ ! છે,
હૃદયસ્થ જે તું કરાવતો હું તેજ હા ! કરતો ખરે.
અનુચિત ઉચિતના જ્ઞાનનો ના લેશ મુજને ભાસ છે,
પ્રેરિત જે મુજ વિમલ મનથી થાય તે મુજ ગ્રાહ્ય છે.

જે કંઈ કીધું તેં છે સ્વયં હે દેવદેવ ! થયું જ તે,
જે કંઈ સ્વયં ઈશ ! તુ કરીશ ભાવિ મહીં થાશેજ તે,
જે કંઈ સ્વય તું કરી રહ્યો છો, થઈ રહ્યું જે છે, તથા,
હું હેતુમાત્ર સદૈવ હું, કર્ત્તાજ તું છો સર્વથા.

છો નિર્વિકાર તથાપિ તું છો ભક્તવત્સલ સર્વદા,
છો તું નિરીહ તથાપિ અદ્‌ભુત સૃષ્ટિ રચતો હા ! સદા.
આકારહીન તથાપિ તું સાકાર સન્તત સિદ્ધ છો,
સર્વેશ થઈને પણ સદા તું પ્રેમવશ્ય પ્રસિદ્ધ છો.

---

૧ મૈથિલી શરણ ગુપ્તના એક હિન્દી કાવ્ય ઉપરથી.

કરતા મનન તારૂંજ મુનિ, રત તુજમાં છે ઋષિ બહુ,
તુજનેજ સન્તત દેખતા નિજ ધ્યાનમાં યોગેન્દ્ર સહુ,
વિખ્યાત વેદોમાં વિભો ! તું સહુ તણો આરાધ્ય છો
કોઇ ન તુજથી છે વડો, તું એક સહુનો સાધ્ય છો.

દર્શનથી તુજ ઉરને ન રહેતું અન્ય કાંઇ શેષ છે,
દર્શન વિના તુજ જીવ પામર ભટકતો સવિશેષ છે,
હે ઇશ ! જે તુજ પદકમલના મીષ્ટ મધુને ચાખતા—
તે મુક્તિની પણ કરી અનિચ્છા તુચ્છ તેને માનતા.

હે સચ્ચિદાનન્દ પ્રભો ! તું નિત્ય સર્વ સશક્ત છો,
અનુપમ, અગોચર,શુભ,પરાત્પર,ઇશવર, અવ્યક્ત છો,
તું ધ્યેય, ગેય, અજેય છો, નિજ ભકત પર અનુરક્ત છો,
તું ભવવિમોચન, પદ્મલોચન, પુણ્ય, પદ્માસક્ત છો.

તું એક થઇને પણ અહો ! રાખે બહુ બહુ વેશ છે,
આદ્યન્તહીન,અચિન્ત્ય,અદ્‌ભુત,આત્મભૂ, અખિલેશ છે
કર્ત્તા તુ છો, ભર્ત્તા તું છો, હર્ત્તાજ તું છો સ્રષ્ટિનો,
ચારે પદાર્થ દયાનિધે ! આભાસ છે તુજ દૃષ્ટિનો.

હે ઈશ ! બહુ ઉપકાર તેં તો સર્વદા મુજ પર કીયા,
ઉપહાર પ્રત્યુપકારમાં તુજને દઉં શું દુઃખહરા ?
છે મુજ શું આ સૃષ્ટિમાં, આ અખિલ સૃષ્ટિ તું થી બની,
સન્તત ઋણી જગદીશ ! તુજ હું, તું સદા મુજ છે ધણી

જય દીનબન્ધો, સૌખ્યસિન્ધો, દેવદેવ દયાનિધે !
જય જન્મમૃત્યુવિહીન, શાશ્વત, વિશ્વવન્ધ, સહાવિધે !
જય પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ, જનાર્દન, જગન્નાથ, જગત્પતે,
જય જય વિભો, અચ્યુત, હરે મંગલમતે, માયાપતે.

પ્રકૃતિના સંદેશા.

(એક સંગીત)

મૃદુ, મંદ મમ ઉર સુણંત—
સરલ પ્રકૃતિ સંદેશ,
એ ઉરપટ વિધવિધ પૂરંત—
રમ્ય સુન્દર રેખ.

અ ગીતશબ્દ સુખદ વહંત—
કરી ગુંજન હૃત્પ્રદેશ,
એ શાન્ત, ગૂઢ સૂર ગ્રહંત—
કવિબાલ કોઇ રસેશ.

સુખસરિત સુધીર સરંત—
નહિ શોક, નહિ ઉદ્વેગ
એ સૂર ત્યાં પ્રભુના પ્રકટંત
ઉન્નત અતી આદેશ

“સૃષ્ટિસૌંદર્ય જ્વલંત—
        છે જગદીશકૃતિ બેશ,
સહુ શુભ, રમ્ય અર્પંત”
        એજ પ્રકૃતિસંદેશ.

ચંદરોઝ.

(ગઝલ—તર્જ ચંદરોઝની)

આ મુસાફર ! ઠાઠ તારો ચંદરોઝ,
જીંદગીનો આ ગુજારો ચંદરોઝ

કેમ પોતાને ગણે સરદાર તું ?
કાફલો તારો બિચારો ચંદરોઝ.

છોડી દે, તું છોડી દે તારા દગા,
બાજી જીતવાના વિચારો ચંદરોઝ.

થાય નેકી તેટલી લેને કરી,
સર્વ બીજા મદદગારો ચંદરોઝ.

"કોણ તું ? ક્યાં છે જવું ?" વિચાર એ,
આહીં તો તું ઠેરનારો ચંદરોઝ.

વખત ઓછો, જીતવાનું છે ઘણું,
આવીને ચાલ્યા હજારો ચંદરોઝ:

અમૂલ્ય આશા

(અભંગ)

યાચું પ્રભુ ! યાચું યાચું હે ગોપાલ !
રાખો રંક બાલ શરણે તવ.
જગતમાં સહુ જુઠું હે કૃપાલ !
નવ કોઈ આશ તવ વિના
ગ્રહો હરિ ! હાથ રાખો મને ક્ષેમ.
અનુપ સુપ્રેમ ધરો હૃદે.
વસે ઉર વિભૂ ! વિમલ વિચાર
સહુ શુભ સાર તવ થતા.
નથી હરિ ! આજે ઉર અણું ભ્રાન્ત,
થયુ છે સુશાન્ત સુચિન્તને.
હૈયું બલહીન બન્યું છે સબલ
ફર્યાં મદ. મલ તે થકી સૌ.

હવે નહિ કોઈ ધારૂં અન્ય ઉર,
તુંજ મુજ નૂર સદા પ્રભો !
વિમલ હૃદે યાચે તવ દાસ,
પૂરો મમ આશ હરિ ! હવે.

ઉત્સાહની મહત્તા.

(અનુષ્ટુપ છંદ)

શક્તિનું કેન્દ્ર ઉત્સાહ, પ્રેરણારૂપ મંત્ર એ,
પ્રવૃત્તિક્ષેત્ર ઉત્સાહ, સર્વ કાર્યનું તંત્ર એ.

જીંદગીની મહત્તા એ, ઉચ્ચતાનું સુલક્ષણ.
એ મહા આત્મવિશ્વાસ, ઉરનું આરોહણ.

ઉચ્ચ આ જીંદગીના લક્ષ્યો તણું આકર્ષણ,
સ્ફુર્તિનો જન્મ ઉત્સાહ, ભાવનાનું સુદર્શન.

શૌર્યની જાગૃતિ એ છે. મંદતાનો વિનાશક,
સર્વથા સર્વ સ્થાનોમાં ઉરને આહ્લાદક.

એજ ઉત્સાહથી સૌ વસ્તુ અસાધ્યજ સાધ્ય છે,
આશ છે એજ ઉત્સાહ, એથી કૈં નવ બાધ્ય છે.

માનવી ઉચ્ચ ઉદ્દેશી ! રાખજો નિજ લક્ષમા—
સિદ્ધ ઉત્સાહ વિના થાશે તમારા યત્ન ના.